

Veću Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu
Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu
Kosančićev venac 29, 11000 Beograd

**Predmet: IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA OCENU I ODBRANU DOKTORSKE
DISERTACIJE KANDIDATA RADETA PANTIĆA**

Komisija za procenu i odbranu doktorske disertacije Radeta Pantića pod nazivom **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** na sastanku održanom 24. septembra 2014. godine predložila je i tom prilikom usvojila izveštaj kojim se pozitivno ocenjuje doktorska disertacija. Izveštaj komisije sadrži: uvodno obrazloženje, biografske podatke o kandidatu, analizu disertacije, kritički uvid i ocenu rezultata doktorske disertacije, te zaključak komisije.

UVODNO OBRAZLOŽENJE

Rade Pantić je predložio doktorsku disertaciju naslovljenu **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** nakon što je položio sve ispite na doktorskom studijskom programu teorije umetnosti i medija. Doktorska disertacije sa predloženim naslovom je odobrena na sednici Senata Univerziteta umetnosti u Beogradu 31. maja 2012. godine. Za mentora je postavljen dr Nikola Dedić, vanredni profesor Fakulteta Muzičke umetnosti u Beogradu (u to vreme docent Filozofskog fakulteta u Nišu) i predavač na Interdisciplinarnim postdiplomskim studijama Univerziteta umetnosti u Beogradu. Doktorska disertacije je završena i predata septembra 2014. godine. Članovi komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije postavljeni su odlukom Veća Interdisciplinarnih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu i čine je: dr Nikola Dedić, vanredni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu (mentor), dr Miško Šuvaković, redovni profesor Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, dr Vesna Mikić, redovna profesorka Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, dr Jasmina Čubrilo,

vanredna profesorka Filozofskog fakulteta u Beogradu i dr Nikola Šuica, vanredni profesor Fakulteta likovnih umetnosti u Beogradu.

BIOGRAFIJA KANDIDATA

Rade Pantić je rođen 2. januara 1982. godine u Požegi. Osnovnu školu i Gimnaziju opšteg smera je završio u Arilju. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu, Odsek za istoriju umetnosti, 2008. godine sa prosečnom ocenom 9,47. Odbranio je diplomski rad „Kulturni modeli: slikarstvo i film u Srbiji 1945-1965“ sa ocenom 10. Upisao je Interdisciplinarnu doktorske studije pri Univerzitetu umetnosti u Beogradu, studijski program Teorija umetnosti i medija 2009. godine. Bio je korisnik Stipendije Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije za stipendiranje studenata doktorskih studija i uključivanje u naučno-istraživačke projekte Ministarstva od 2011. do 2013. godine. Bio je angažovan na projektu *Identiteti srpske muzike u svetskom kulturnom kontekstu* Katedre za muzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu od 2011. do 2013. godine.

Rade Pantić je objavio pet tekstova u stručnim i naučnim časopisima:

„Spasavanje redova Rajana i nostalgija za Drugim svetskim ratom“, *TFT: Časopis za teatar, film i televiziju*, br. 10, Službeni glasnik, Beograd, proleće 2011, str. 92-101

„Pogled i nova lakanovska filmska teorija“, *TFT: Časopis za teatar, film i televiziju*, br. 11, Službeni glasnik, Beograd, leto 2011, str. 122-129

„Rascep skopičkog nagona: Teorija pogleda Žaka Lakana“, tekst emitovan na Trećem programu Radio Beograda, 3.,4. i 5. novembra 2011.

„Političko nesvesno identiteta Josipa Broza Tita u likovnim umetnostima, muzici, medijima i javnim priredbama“, u zborniku *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek: Realizmi i modernizmi oko hladnog rata*, Orion art, 2012.

„Političko nesvesno postmodernističkog filma nostalgije“, *Art+Media: Časopis za studije umetnosti i medija*, br. 2, Beograd, 2012.

U pripremi za štampu su mu sledeći radovi:

„The Louis Althusser’s theory of ideological interpellation in post-socialist Balkan area“, *Evropske teorije u eks-Jugoslaviji. Transteorijski odnosi globalnih i lokalnih diskursa*, Cambridge Scholars Publishing Ltd., 2014.

„Ideologija intimističkog estetizma u srpskom modernističkom slikarstvu između dva svetska rata“, u zborniku *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek, Tom tri: Moderna i Modernizmi*, Orion art, Beograd, 2014.

Ko-uredništvo zbornika: Nikola Dedić, Rade Pantić (ur.), *Marksistička estetika, filozofija i teorija umetnosti nakon 1950.*, Orion art, 2014.

„Valter Benjamin“, u zborniku Nikola Dedić, Rade Pantić (ur.), *Marksistička estetika, filozofija i teorija umetnosti nakon 1950.*, Orion art, 2014.

„Pjer Mašre“, u zborniku Nikola Dedić, Rade Pantić (ur.), *Marksistička estetika, filozofija i teorija umetnosti nakon 1950.*, Orion art, 2014.

„Fredrik Džejmson“, u zborniku Nikola Dedić, Rade Pantić (ur.), *Marksistička estetika, filozofija i teorija umetnosti nakon 1950.*, Orion art, 2014.

ANALIZA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Radeta Pantića **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** obima je 246 strana. Pisana je fontom Times New Roman 12. Organizovana je u 9 poglavlja (str. 6-233) sa apstraktom na srpskom i engleskom jeziku, ključnim rečima, bibliografijom (str. 234-243), biografskim podacima o kandidatu (str. 244) i bibliografijom autora (str. 245).

Doktorska disertacije Radeta Pantića **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** posvećena je opštoj raspravi o savremenim materijalističkim, marksističkim teorijama reprezentacije sa posebnim osvrtom na postmarksističku teoriju Luja Altisera, teorije postaltiserovskih teoretičara kao što su Etijen Balibar i Rastko Močnik, te utopijskom postmarksizmu američkog filozofa Fredrika Džejmsona. Disertacijom se prezentuju četiri nivoa istraživanja:

- blisko čitanje (*close reading*) filozofije Luja Altisera i analiza njegovog odnosa prema klasičnoj marksističkoj filozofiji i savremenoj poststrukturalističkoj filozofiji

- primena njegovih koncepata na analizu umetnosti i kulture
- analiza kritičkih problematizacija Altiserove teze koju su razradili njegovi učenici
- tumačenje utopijskog potencijala materijalističke teorije ideologije u duhu postmarksizma Fredrika Džejmsona a sa osvrtom na probleme umetnosti i kulture.

Opisani koncept istraživanja izložen je na metodološki razrađen i teorijski konzistentan način.

Disertacija započinje „Uvodom“ (str. 6-18) u kome su dati ciljevi rada, hipoteza, teorijski okvir, kao i pregled dosadašnjih istraživanja zadate teme.

Drugo poglavlje nosi naziv „Strukturalistička i poststrukturalistička kritika reprezentacije i subjekta“ (str. 18-34). Ovo poglavlje je podeljeno na sledeća pod-poglavlja:

„Hajdegerova kritika humanističkog subjekta reprezentacije“, „Strukturalna lingvistika i kritika reprezentacije“, „Francuski (post)strukturalizam i kritika subjekta“, „Strukturalistička i poststrukturalistička teorija umetnosti“. U ovom poglavlju je, dakle, dat istorijski uvid u veliki „epistemološki zaokret“ koji je realizovan pre svega u francuskoj društvenoj teoriji (sa izuzetkom Hajdegera) šezdesetih godina a koji predstavlja prelaz sa humanističke na antihumanističku paradigmu unutar savremene humanistike (filozofija, društvena teorija, estetika i teorija umetnosti).

Treće poglavlje (str. 34-72) nosi naslov „Altiserovo zasnivanje naučnog marksizma: od ideološke reprezentacije ka naučnoj prezentaciji“. Ovo poglavlje je podeljeno na sledeća pod-poglavlja: „Epistemologija Gastona Bašlara“, „Altiserova primena Bašlarove epistemologije na domen marksizma“, „Altiserova teorija čitanja kao način proizvodnje naučnog metoda“, „Altiserova kritika humanizma“, „Altiserova kritika ekonomizma i predmet Marksove nauke“, „Predmet marksističke filozofije“. Kandidat je, dakle, u ovom poglavlju otpočeo *close reading* Altiserovih postavki a u kontekstu velikog epistemološkog zaokreta antihumanističke filozofije čije su glavne postavke date u prethodnom poglavlju. Razrađen je složeni odnos Altisera kako prema francuskom

poststrukturalizmu tako i prema klasičnoj marksističkoj teoriji: analizirano je na koji način je Altiser sproveo „čišćenje“ marksizma od ostataka humanistički shvaćene ideje totaliteta, celovitog subjekta, samoostvarenja subjekta, kao i od primata ekonomije u analizi društvenih fenomena.

Četvrto poglavlje (str. 73-107) nosi naziv „Altiserovska teorija umetnosti: marksistička epistemologija umetnosti“ i sastoji se od dva pod-poglavlja: „Altiserovi tekstovi o umetnosti“ i „*Teorija književne proizvodnje* Pjera Mašrea“. U ovom delu disertacije kandidat tumači rane Altiserove tekstove posvećene umetnosti, tj. odnosu umetnosti, ideologije i naučne analize ideologije, i razrađeno je tumačenje uticaja ovih Altiserovih postavki na jednu od ključnih knjiga iz oblasti teorije umetnosti post-altiserovskih autora. Reč je o knjizi *Teorija književne proizvodnje* Pjera Mašrea.

Peto poglavlje (str. 108-119), naslovljeno „Altiserova samokritika: od primata nauke ka primatu politike“, obrađuje Altiserovu reviziju sopstvenih filozofskih stavova. Dok je „rani“ Altiser u svojoj teoriji verovao u mogućnost „čiste“, dakle, ne-ideološke teorije i time stavljao primat nauke u odnosu na ideologiju, „pozni“ Altiser revidira racionalističke ostatke u svojim do tada objavljenim rukopisima i insistira na primatu klasne borbe nad „čistim“ naučnim diskursom.

Šesto poglavlje (str. 120-179) problematizuje pitanje humanizma u Altiserovoj filozofiji te odnos Altisera i post-altiserovskih teoretičara kao što su Žak Lakan, Etjen Balibar, te Rastko Močnik. Ovo poglavlje je podeljeno na sledeća pod-poglavlja: „Humanizam kao ideologija“, „Altiser i Lakan“, „Državni ideološki aparati i ideološka interpelacija pojedinaca u subjekte“, „Rastko Močnik: Altiser i Lakan *Revisited*“, „Etjen Balibar: subjekt-građanin i ideologija“. Poseban akcenat je stavljen na odnos i preplet strukturalnog marksizma i teorijske psihoanalize, te na kasnija revidiranja racionalističkih ostataka i kontradiktornosti rane Altiserove filozofije koju su sproveli post-altiserovski teoretičari.

Sedmo poglavlje (str. 180-194) se sastoji od dva pod-poglavlja: „Altiser 'O Brehtu i Marksu“ i „Balibar i Mašre: 'O književnosti kao ideološkoj formi“. Kandidat se ovde bavi tumačenjem poslednjeg, nedovršenog i inače manje poznatog Altiserovog teksta o umetnosti koji je bio posvećen avangardnom teatru Bertolta Brehta, kao i bliskim čitanjem Balibarovih i Mašreovih teza, proizašlih iz revizija Altiserove filozofije u njihovom uticajnom tekstu o odnosu književnosti i ideologije.

Osmo poglavlje (str. 195-227) je posvećeno američkom teoretičaru Fredriku Džejmsonu. Džejmson se inače retko analizira u kontekstu Altiserovih postavki; ipak, ovaj segment je važan pošto kandidat iz analize odnosa Džejmsona i Altisera izvodi jedinstvenu i originalnu reinterpetaciju Altiserovih postavki: dok se Altiser obično tumači u kontekstu francuskog, post-revolucionarnog poststrukturalizma, kroz pozivanje na Džejmsona kandidat pronalazi utopijske elemente u Altiserovoj filozofiji i „izvlači“ Altisera iz danas dominantnih čitanja dajući time originalni doprinos tumačenju njegove filozofije. Ovo poglavlje se sastoji od sledećih pod-poglavlja: „Metakomentar“, „Psihoanaliza, marksizam i libidinalni aparat“, „Političko nesvesno“, „Postmodernizam i kognitivno mapiranje“ i „Utopija i Breht“.

Disertacija se završava „Zaključkom“ (str. 228-233) u kome je sprovedena sistematizacija celog istraživanja i naglašena specifična pozicija autora u odnosu na dominantna čitanja Altiserove filozofije u savremenoj teoriji, estetici i filozofiji umetnosti.

Bibliografija se sastoji od 161 bibliografske jedinice na srpskom, engleskom i francuskom jeziku.

KRITIČKI UVID I OCENA REZULTATA

Opšti pogled na doktorsku disertaciju

Doktorska disertacija Radeta Pantića **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** je orijentisana ka interdisciplinarnim istraživanjima,

analizama, interpretacijama i raspravama marksističke, postmarksističke, neomarksističke, strukturalističke i poststrukturalističke teorije reprezentacije, te tumačenju materijalističkog pojma slike, subjekta i ideologije u kontekstu savremenih, hibridnih tumačenja umetnosti i kulture.

Rade Pantić je na originalan i teorijski zasnovan način problematizovao tezu po kojoj savremena, postmarksistička teorija u svom susretu sa strukturalizmom, poststrukturalizmom i teorijskom psihoanalizom a koji se desio pre svega u francuskoj intelektualnoj tradiciji šezdesetih godina, sprovodi reformulaciju klasične, humanističke marksističke filozofije a koja je počivala na koncepciji odražavanja, odnosno alijenizirane ljudske suštine. Pojam odražavanja je podrazumevao tezu po kojoj umetnost jeste oblik odraza, odnosno mimezisa materijalnih, pre svega ekonomskih društvenih praksi; ova teza je u tradicionalnoj marksističkoj filozofiji proizašla iz temeljne Marksove tvrdnje po kojoj se društveni totalitet sastoji od baze (ekonomski odnosi proizvodnje) i nadgradnje (ideje koje reflektuju, odražavaju ove odnose). Odbacujući ovu klasičnu dihotomiju, Pantić tvrdi da reprezentacija nije oblik mimezisa već suplementarna društvena formaciju koja pokušava da razreši nepomirljive strukturalne društvene kontradikcije. Umetnička reprezentacija stoga nije puka, pasivna reprezentacija društva, ekonomije ili istorije, već je ona društveno-simbolički akt koji predstavlja specifičnu društvenu intervenciju.

Takođe, dok je klasična materijalistička filozofija insistirala na ideji društva kao totaliteta, odnosno na pretpostavci da će društvena struktura kroz prevazilaženje alijenacije i društvenih, pre svega ekonomskih kontradiktornosti dostići nivo unutrašnje ravnoteže, odnosno samoostvarenja, Pantić u altiserovskom duhu tvrdi da je društvena struktura nužno ne-cela, prožeta kontradikcijama i antagonizmima. Na taj način, Pantić insistira na doslednom antihumanističkom čitanju društva, kulture i umetnosti: u odnosu na svoje pozicioniranje unutar različitih kompleksnih društvenih konjunktura različite umetničke reprezentacije nužno imaju političke i ideološke konotacije. Istovremeno, reprezentacija predstavlja i fantazmatsku, utopijsku instancu koja proizvođenjem efekta društva omogućava njegovo funkcionisanje.

Doktorska disertacija Radeta Pantića je izuzetno sistematično i razrađeno naučno delo koje u domenu studija savremene umetnosti, teorije umetnosti i teorije kulture uspostavlja mogućnost razvoja materijalističke i marksistički orjentisane misli.

Predmet i cilj doktorske disertacije

Predmet Pantićeve disertacije čini pojam reprezentacije u novijoj marksističkoj filozofiji i teoriji umetnosti. Rad je fokusiran na kritiku pojma reprezentacije i sa njom povezanom kritikom subjekta reprezentacije u francuskoj strukturalističkoj i poststrukturalističkoj teoriji šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka i na marksističku rekonceptualizaciju ovih pojmova kroz susret i dijalog sa ovom kritikom.

U tradicionalnom smislu pojam reprezentacije u filozofiji i teoriji umetnosti je povezan sa konceptom odražavanja ili refleksije. Problematika reprezentacije je na ovaj način zasnovana na izvesnoj esenciji gde je cilj umetničke reprezentacije da podražava ili zastupa tu suštinu, to jest, problematika reprezentacije je utemeljena na konceptualnom paru reprezentujući fenomen- reprezentovana esencija. Pantićev cilj jeste bio dekonstruisati ovaj esencijalistički „ostatak“ klasičnih materijalističkih tumačenja umetnosti i kulture. Polazišna tačka ove dekonstrukcije je bilo decentriranje ljudskog subjekta kao izvorišta reprezentacije. Strukturalisti će svoju teoriju tako zasnovati na prelomu sa ovom antropološki fundiranom epistemologijom, nastojeći da izvrše decentriranje utemeljujuće figure ljudskog subjekta ukazivanjem na njeno određenje nekom drugom sferom koju čine nadlične strukture koje determinišu i subjekta i njegovu reprezentaciju. Ovo je praktično značilo primenu Altiserovog strukturalnog marksizma i njegove teze o primatu strukture nad subjektom na analizu kulture i društva, ali i uz paralelnu problematizaciju svih unutrašnjih kontradiktornosti koje su Altiserove teze nosile sa sobom (ostaci racionalizma, primat epistemologije i naučnog diskursa nad političkom praksom, is.). Disertacija je stoga organizovana kroz paralelno „blisko čitanje“ Altisera sa jedne strane, i kroz raspravu retrospektivnih tumačenja njegove filozofije a koju su razradili Altiserovi učenici, sa druge.

Osnovne hipoteze od kojih je kandidat pošao

Rade Pantić je pošao od razrađenih i kritički intoniranih hipoteza o strukturalnom marksizmu, strukturalnoj lingvistici, poststrukturalizmu i teorijskoj psihoanalizi. Njegova polazna fundamentalna teza jeste da se filozofija Luja Altisera po pitanju promišljanja fenomena reprezentacije razlikuje od mainstream strukturalizma i poststrukturalizma koji su obeleženi primatom lingvističkog modela. Njegova hipoteza je da je Altiser u svom radu prošao kroz strukturalističku fazu da bi zatim izgradio svoj osobeni vid poststrukturalizma, koji je nesvodiv na tekstualističku i psihoanalitičku varijantu. Rečima Pantića „On će u pojmu reprezentacije kao odražavanja videti zapravo odraz buržoaske ideološke problematike čija funkcija je održanje buržoaske klasne dominacije. Altiserova kritika reprezentacije je tako vođena u ime prezentacije društvene strukture kao marksističkog načina proizvodnje jednog društva koji determiniše subjekte, njihov način mišljenja i njihovu svakodnevnu iskustvenu praksu. Altiser će se stoga zalagati za kritiku reprezentacione logike prepoznavanja i za ustanovljenje marksizma kao naučne prakse koja proizvodi neutralno, objektivno znanje o društvenim strukturama koje određuju ideološke reprezentacije koje upravljaju spontanim proživljenim iskustvom pojedinaca.“ (str. 9) Drugim rečima, dok klasična marksistička filozofija nudi esencijalističko tumačenje reprezentacije iz humanističkih pozicija, Altiser nudi antihumanističku teoriju reprezentacije gde struktura ima primat nad subjektom. Sa druge strane, dok strukturalizam i poststrukturalizam tumačenje reprezentacije svode na analizu diskursa shvaćenog kao sistem jezika, odnosno sistem proizvodnje značenja, te kao oblik označiteljske prakse, Altiser insistira na analizi klasne determinisanosti ove reprezentacije – dakle, ne samo analiza jezika već analiza društva kao kompleksne strukture determinisane materijalnim oblicima proizvodnje u poslednjoj instanci.

Na planu teorije umetnosti Altiser, ali i njegovi kasniji tumači poput njegovog studenta Pjera Mašrea, će izvesti analognu kritiku pojmova reprezentacije i subjekta. Prema njima umetnička dela nisu odraz objektivne stvarnosti ili namere autora, već su ona nastala određenim specifičnim procesom proizvodnje. Umetnost je tako, pre nego jednostavna reprezentacija, određena, specifična praksa koja za svoj predmet nema neposredno datu realnost, empirijsku ili ekonomsku, već vladajuću ideologiju datog društva, koju svojim

radom transformiše proizvođači umetnički tekst. Pantić, pozivanjem na Altisera i Mašrea reprezentaciono čitanje umetničkog dela menja simptomalnim čitanjem koje detektuje ne-celosti, propuste i pukotine određenih umetničkih tekstova kako bi odredio način njihove proizvodnje. Cilj Altisera, altiserovaca ali i Radeta Pantića jeste odgovoriti na pitanje: na koji način umetnička proizvodnja, transformišući neku ideologiju u određenu umetničku formu, vrši internalnu kritiku te ideologije ukazujući na njene potisnute nedostatke?

Ipak, Pantić tvrdi da je Altiserova teorija bila opterećena već pomenutim unutrašnjim kontradiktornostima (npr. pretpostavka da umetnost samo aludira na ideologiju ali da nije u stanju da ponudi znanje o ideologiji, i da je jedina instanca koja može da obezbedi ovo znanje – markistička teorija shvaćena kao nauka u duhu Bašlarove epistemologije, što je, Pantić dokazuje, bila racionalistička „slepa ulica“ Altiserova filozofije). Zbog toga Altiser nije do kraja uspeo da ponudi zadovoljavajući odgovor na gore postavljeno pitanje. Razrešenje datog problema Pantić pronalazi u teoriji utopije američkog filozofa Fredrika Džejmsona: „Džejmson će umetničke tekstove videti takođe kao suplementarne formacije koje imaginarno razrešavaju nerazrešive ideološke i klasne kontradikcije. Umetnost stoga nije puka, pasivna reprezentacija istorije, već ona predstavlja društveno-simbolički akt putem koga ona vrši svoju društvenu intervenciju. Umetnički tekst je stoga uvek kreacija izvesne utopijske društvene fantazije kojim se pokušavaju razrešiti nepremostive strukturalne klasne kontradikcije.“ (str. 14) Umetničko delo stoga nije samo proizvod Altiserove kompleksne strukture već i mesto potencijalnog transcendiranja, odnosno emancipatorskog transformisanja ove strukture.

Metode koje su u istraživanju primenjene

Rade Pantić je disertacijom **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** postavio i izneo niz metodoloških pristupa.

Osnovni metod je klasna analiza društva, te povezanosti umetnosti i kulture sa društvenim procesima a čime se bavi materijalistička marksistička društvena teorija, filozofija, estetika i teorija umetnosti. U okviru ovog generalnog metoda moguće je

izvesti niz škola marksističke misli; za Pantića su relevantne dve: prva, u odnosu na koju zauzima kritički stav jeste klasična, humanistička markistička teorija a koja je najeksplicitnije artikulirana u okviru tzv. „zapadnog“, odnosno hegelijanskog marksizma. Unutar ove metode dominiraju pojmovi i koncepti kao što je politička ekonomija, teorija odraza, teorija samoostvarenja društva i subjekta, pojam alijenacije, ekonomskih kontradiktornosti, te društvenog totaliteta. Pantić se poziva na klasične metode samo da bi ukazao na njihove nedostatke, unutrašnje kontradikcije i zablude i da bi izneo razloge za svoje opredeljenje za drugu dominantnu metodu unutar marksističke tradicije a to je metoda strukturalnog marksizma. Ova metoda je razvijena unutar francuske teorije šezdesetih godina i kao takva predstavlja unutrašnju samokritiku marksizma kao filozofske platforme. Ova metoda realizuje kritiku i dekonstrukciju pristupa klasičnog, humanističkog marksizma i barata pojmovima kao što su struktura, antihumanizam, ne-celo, diskurs, diskurzivna analiza, itd.

Ova metoda nastaje i razvija se paralelno i u prepletu sa strukturalizmom, poststrukturalizmom i teorijskom psihoanalizom. Kandidat je zato najpre sproveo intertekstualnu analizu : na instruktivan način je pokazao šta se dešava sa bitnim konceptima i metodama strukturalne lingvistike i teorijske psihoanalize kada se prenesu u otvoreno polje postmarksističke filozofije. Te modifikacije i preobražaji su suštinske odrednice njegovog teorijskog rada. Takođe, kandidat je postupkom mapiranja predočio problem materijalne uslovljenosti reprezentacije i tretiranja klasnog pitanja u teorijskim, kulturalnim i umetničkim praksama. Postupak mapiranja je heuristički metod, a to znači otvoreno istraživanje mnoštva teorijskih i kulturalnih konstrukata koji povezuju strukturalni marksizam sa teorijskom psihoanalizom, strukturalizmom i poststrukturalizmom. Najzad, kandidat je sproveo „blisko čitanje“ (*close reading*) konstitutivnih i fundamentalnih tekstova strukturalnog marksizma i primenio ih na analizu odnosa reprezentacije, odnosno umetnosti, kulture i klasno determinisanih društvenih procesa, odnosno ideologije.

Rad Radeta Pantića na doktorskoj disertaciji je kritička i metakritička rasprava koja pokazuje suštinsku ideološku i političku uslovljenost naučnog istraživanja. Može se reći

da je političnost i politizacija teorije autentični metod kojim kandidat nudi imanentnu kritiku univerzalizacije naučnog i, time, diskursa teorije koja pristupa interpretacijama kulture i umetnosti. On pokazuje i dokazuje da je svaki diskurs, pa i naučni, podložan klasnim determinacijama, a to znači da svaki diskurs pokazuje svoje ideološke potencijalne i aktuelne pozicije.

Rezultati istraživanja

Kandidat Rade Pantić je doktorskom disertacijom **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** dokazao svoje hipoteze i pokazao da je moguće na konzistentan način izvesti teoriju umetnosti i teoriju kulture kao oblik kritike ideologije. On je pokazao u pregledu teorija strukturalnog marksizma, poststrukturalizma i teorijske psihoanalize bitne homologije, ali je i na precizan način sproveo raspravu kontradikcija marksističkog i postmarksističkog, te kontradikcija postmarksističkog i poststrukturalističkog pristupa stvarajući svoju teorijsku platformu teorije ideologije. Ovaj pristup se po mnogo čemu razlikuje od inicijalnih namera osnivača strukturalnog marksizma – Luja Altisera ali zato korespondira sa njegovim tumačima i nastavljačima kao što su Pjer Mašre, Etijen Balibar, Rastko Močnik i posebno – Fredrik Džejmson. Postavljajući svoje ”teorijske mape” klase, klasne borbe, ideologije i politike u umetničkoj praksi pokazao je da umetnost nije neutralno ili univerzalno polje stvaranja, već da je umetnost polje artikulacije klasnih borbi i interesa. Time je ušao u kritičku analizu koja se može imenovati kao ”postmarksistička teorija umetnosti”.

Kandidat je rad napisao lepim, preciznim, jasnim i egzaktnim jezikom. Uspeo je da ukaže na unutrašnje kontradikcije intelektualne tradicije na koju se poziva i da na sistematičan način prikaže i primeni izuzetno složene i heterogene teorijske aparate koje su artikulisali mislioci unutar ove tradicije. Njegov rad nije samo retrospektivni prikaz ove tradicije već i njeno originalno tumačenje – dok je danas uobičajena interpretacija Luja Altisera unutar francuske poststrukturalističke teorije, kandidat daje nove uvide u Altiserovo nasleđe i to upravo kroz ukazivanje na odstupanje od poststrukturalizma i kroz vraćanje na utopijske aspekte marksističke teorije a koje je poststrukturalizam napustio. Pantićeva disertacija

stoga jeste originalan i dragocen doprinos razumevanju teorijskog fenomena kakav je strukturalni marksizam.

Korišćena literatura

Izabrana i korišćena dela su bitan deo savremene marksističke i postmarksističke produkcije u Francuskoj, Engleskoj, SAD pa, između ostalog, na prostorima nekadašnje Jugoslavije (Rastko Močnik, Slavoj Žižek). Rade Pantić je proučio osnovna marksistička dela (Karl Marks, Fridrih Engels), osnovna dela strukturalnog marksizma (Luj Altiser), zatim komentare, reinterpretacije i revizije strukturalnog marksizma (Pjer Mašre, Etijen Balibar, časopis *Cahiers pour l'Analyse*, Šantal Muf, Ernesto Laklau, Fredrik Džejsmon), zatim dela koja stoje u dijalogu sa strukturalnim marksizmom (fenomenologija Martina Hajdegera, epistemologija Gastona Bašlara), te dela koja stoje u graničnom području između strukturalnog marksizma i teorijske psihoanalize (Žak Lakan, Slavoj Žižek), odnosno strukturalizma i poststrukturalizma (Klod Levi Stros, časopis *Tel Quel*, idr.). Kandidat je koristio i sekundarnu literaturu, te građu iz naučnih časopisa i zbornika.

Kandidat je pokazao sposobnost sistematične obrade danas gotovo nepreglednog polja marksističke i postmarksističke teorijske literature i njenih primena na umetnost.

ZAVRŠNA OCENA DISERTACIJE

Kandidat Rade Pantić je doktorskom disertacijom **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi** postavio i realizovao problemski razrađen interdisciplinarni i intertekstualni naučni rad kojim je pokazao i potvrdio naučnu kompetentnost u kontekstu studija teorije umetnosti i medija. Kandidat je doktorskom disertacijom pokazao izuzetne naučne sposobnosti za problemsko razvijanje najsloženijih interdisciplinarnih tema u savremenoj nauci o problemima klase i ideologije u umetnosti i kulturi. Uspeo je da naučno konzistentno primeni savremene teorije marksizma i postmarksizma na polje klasne subjektivnosti i na polje savremene umetnosti.

Komisija ocenjuje doktorsku disertaciju Radeta Pantića kao razrađen i inovativan istraživački naučni rad kojim su pokazane i dokazivane najvažnije teorijske potencijalnosti u domenu odnosa ideologije i umetnosti i kulture.

Komisija sa zadovoljstvom predlaže Veću interdisciplinarnih studija i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da prihvati izveštaj, te da pokrene proceduru za javnu odbranu doktorske disertacije Radeta Pantića **Kritičko-materijalističke teorije reprezentacije u savremenoj umetnosti i kulturi.**

u Beogradu, 24. septembra 2014. godine

Članovi Komisije:

dr Nikola Dedić, vanredni profesor - FMU (mentor)

dr Miško Šuvaković, redovni profesor – FMU

dr Vesna Mikić, redovna profesorka – FMU

dr Jasmina Čubrila, vanredna profesorka – Filozofski fakultet u Beogradu

dr Nikola Šuica, vanredni profesor - FLU